

Деякі гарантії охорони нотаріальної

таємниці в кримінальному провадженні

О. О. Остапенко

здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

Досліджено питання про деякі гарантії охорони нотаріальної таємниці в кримінальному провадженні за новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: кримінальне провадження, нотаріальна таємниця, гарантії, охорона, нотаріус, витребування, допит.

Исследован вопрос о некоторых гарантиях охраны нотариальной тайны в уголовном производстве по новому Уголовному процессуальному кодексу Украины.

Ключевые слова: уголовное производство, нотариальная тайна, гарантии, охрана, нотариус, истребование, допрос.

The question of the some safeguards to protect the secrets of a notary in the criminal proceedings in the new Criminal Procedure Code of Ukraine.

Keywords: criminal proceedings, notary mystery, guarantees, protection, notary, reclamation, questioning.

Питання про гарантії охорони нотаріальної таємниці в кримінальному процесі вже розглядалося такими науковцями, як О. В. Баулін, О. І. Поповченко та ін. Однак дослідження проводилися ними до прийняття 13 квітня 2012 року Верховною Радою України нового Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) [1] та Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» [2], яким внесені зміни до Закону «Про нотаріат» (далі — Закон) [3].

У КПК України та Законі передбачено низку положень щодо гарантування охорони нотаріальної таємниці в кримінальному провадженні, дослідження яких є метою цієї статті.

Відповідно до частини 1 статті 5, частини 2 статті 8 Закону нотаріус зобов'язаний зберігати нотаріальну таємницю. Разом з тим з цього правила є виняток, передбачений ч. 6 ст. 8 Закону. Після внесення 13 квітня 2012 р. змін до цієї норми в ній ідеться про те, що довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи надаються нотаріусом протягом десяти робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу суду, прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування у зв'язку з кримінальним провадженням, що перебуває в провадженні цих органів, з обов'язковим зазначенням номера справи та прикладенням гербової печатки відповідного органу.

Потрібно звернути увагу на те, що до набрання чинності новим КПК України довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи надавалися нотаріусом на обґрунтовану письмову вимогу органів досудового розсліду-

вання тільки після прийняття рішення про порушення кримінальної справи.

Внесення змін до частини 6 статті 8 Закону пояснюється тим, що в новому КПК України не передбачений інститут порушення кримінальної справи. Згідно з частинами 1, 2 статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення такого правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Досудове розслідування розпочинається саме з моменту внесення відомостей до такого реєстру.

Отже, саме з цього моменту слідчий, прокурор мають повноваження направити письмову вимогу нотаріусу про надання довідок про вчинені нотаріальні дії та інших документів. У цій вимозі обов'язково повинен бути вказаний номер кримінального провадження, який відповідно до ч. 5 ст. 214 КПК України присвоюється автоматично в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Про вимоги до номера кримінального провадження ідеться у підпункті 2.4 п. 2 розд. 2 наказу Генерального прокурора України «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань», від 17 серпня 2012 р. №69, який погоджено з Міністром внутрішніх справ України, Головою Служби безпеки України, Головою Державної податкової служби України [4].

Розглядаючи дане питання, слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України сторона захисту, потерпілий мають право здійснювати збирання доказів шляхом виступу та отримання від органів

державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб документів, відомостей. Однак це право обмежується, якщо йдеться про витребування довідок про вчинені нотаріальні дії та інших нотаріальних документів. Як уже зазначалось, відповідно до ч. 6 ст. 8 Закону право витребувати ці документи належить тільки суду, прокуратурі, органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування у зв'язку з проведеним кримінального провадження.

Важлива гарантія охорони нотаріальної таємниці передбачена в п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК України. Не можуть бути допитані як свідки нотаріуси — про відомості, які становлять нотаріальну таємницю. Визначення цієї професійної таємниці наведено в ч. 1 ст. 8 Закону. Нотаріальною таємницею є сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, у тому числі й про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права й обов'язки тощо.

Отже, з цих питань нотаріус не може бути допитаний. Однак є один виняток. Зі змісту частини 3 статті 65 КПК України випливає, що нотаріус з приводу зазначених довірених відомостей може бути звільнений від обов'язку зберігати нотаріальну таємницю особою, що їх довірила, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила нотаріусу такі відомості.

На наш погляд, недоліком ч. 3 ст. 65 КПК України є те, що не визначена процедура розкриття нотаріальної таємниці. Це уможлиблює недобросовісне використання даної норми органами до-

судового розслідування, зокрема отримання заяви про таке звільнення під примусом та без участі нотаріуса. Тому вважаємо, що у ч. 3 ст. 65 КПК України необхідно регламентувати порядок звільнення нотаріуса від обов'язку зберігати нотаріальну таємницю.

У зв'язку з розглядом даного питання слід зазначити, що під час дії КПК України 1960 р. в юридичній літературі вже зверталась увага на неврегульованість у п. 1 ч. 1 ст. 69 цього Кодексу порядку звільнення нотаріуса від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила йому ці відомості. Відзначалось, що фіксація дозволу учасників праводінь, які виникли при вчиненні нотаріальних дій, на розголошення нотаріусом даних, що стали йому відомі при їх вчиненні, має бути здійснена так, щоб будь-які інші учасники судочинства могли переконатися в законності допиту нотаріуса з відповідних обставин [5, с. 7].

Необхідно звернути увагу на те, що відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 65 КПК України не можуть бути допитані як свідки лише нотаріуси — про відомості, які становлять нотаріальну таємницю. Вважаємо, що до цієї норми доцільно внести доповнення, тому що згідно з ч. 2, 3 ст. 8 Закону, крім нотаріуса, зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю також особи, зазначені в ст.1 Закону, помічник нотаріуса. Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється і на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет цієї таємниці. Ураховуючи викладене, пропонуємо

доповнити п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК України положенням, що не можуть бути допитані як свідки особи, зазначені у ч. ч. 2, 3 Закону.

Досліджуючи дане питання, слід відзначити, що у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р. також було вказано, що не можуть бути допитані як свідки тільки нотаріуси — з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності. У юридичній літературі зверталась увага на невідповідність цієї процесуальної норми та ч. ч. 2, 3 ст. 8 Закону та була висловлена пропозиція доповнити п.1 ч.1 ст. 69 КПК України положенням, що, крім нотаріуса, не підлягають допиту як свідки інші особи, що вчиняють нотаріальні дії або залучаються до їх проведення чи яким про обставини, що становлять предмет нотаріальної таємниці, стало відомо у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків [6, с.101].

Потрібно зазначити, що у п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК України не вказано про те, що не підлягає допиту як свідок особа, яка зверталась до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії. Однак це означає, що ця особа зобов'язана давати показання як свідок про обставини такого звернення.

У пункті 3 частини 1 статті 66 КПК України з даного питання вказано, що свідок має право відмовитися давати показання щодо відомостей, які згідно з положеннями ст. 65 цього Кодексу не підлягають розголошенню. Також у частині 8 статті 224 КПК України ідеться про те, що особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона в законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо). Очевидно, що під терміном «тощо» у ч. 8 ст. 224

КПК України слід розуміти інші професійні таємниці, щодо надання яких є пряма заборона в законі, до яких належить і нотаріальна таємниця. Таким чином, особа, яка зверталася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії, вправі відмовитися давати показання щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю.

Однією з гарантій охорони нотаріальної таємниці є положення КПК України щодо обмеження слідчим, прокурором, судом права учасників кримінального провадження на застосування технічних засобів при проведенні процесуальних дій.

Так, у пункті 11 частини 3 статті 42 КПК України йде мова про те, що підозрюваний, обвинувачений має право застосовувати з додержанням вимог цього Кодексу технічні засоби при проведенні процесуальних дій, у яких він бере участь. Однак у цій самій нормі вказано, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом.

Виходячи зі змісту ч. 4 ст. 46, п. 12 ч. 1 ст. 56, ч. 4 ст. 61, ч. 3 ст. 62, ч. 3 ст. 63 КПК України, можна дійти висновку, що з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі також заборонити захиснику, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, їх представникам застосовувати технічні засоби при проведенні процесуальних дій.

Гарантіями охорони нотаріальної таємниці є й процесуальні обов'язки учасників кримінального проваджен-

ня. Наприклад, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 57, ч. 3 ст. 61 КПК України потерпілий, цивільний позивач зобов'язані без дозволу слідчого, прокурора, суду не розголошувати відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю.

На нашу думку, слід передбачити певні гарантії охорони нотаріальної таємниці під час провадження обшуку чи огляду робочого місця нотаріуса. У зв'язку з розглядом даного питання потрібно звернути увагу на особливості проведення таких слідчих дій у приміщенні, де здійснює професійну діяльність адвокат.

Відповідно до частини 2 статті 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час провадження огляду чи обшуку такого приміщення має бути присутній представник ради адвокатів регіону [7]. Для забезпечення його участі слідчий, який проводить відповідну слідчу дію, має завчасно повідомити про це дану раду. Мета участі представника ради адвокатів під час проведення зазначених слідчих дій полягає у тому, щоб забезпечити дотримання вимог Закону щодо адвокатської таємниці. Для цього йому надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що повинні заноситися до протоколу.

Вважаємо, що КПК України та Закон також доцільно доповнити положенням, що представник органу самоврядування нотаріусів має бути присутнім при проведенні обшуку чи огляду робочого місця нотаріуса. У статті 16 Закону після внесення до неї змін Законом «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності» вка-

зано, що професійне самоврядування нотаріусів здійснюється через Нотаріальну палату України та її органи [8]. Саме представника регіонального органу цієї палати має повідомити слідчий про час та місце проведення зазначених слідчих дій. Беручи участь у проведенні обшуку чи огляду робочого місця нотаріуса, він повинен забезпечити дотримання вимог Закону щодо охорони нотаріальної таємниці. Йому слід надати право ставити запитання слідчому, подавати зауваження та заперечення щодо порядку проведення слідчих дій. Неявка представника регіонального органу Нотаріальної палати України за умови передчасного повідомлення не повинна перешкоджати проведенню обшуку чи огляду робочого місця нотаріуса.

Про гарантії охорони нотаріальної таємниці йдеться і в главі 15 КПК України «Тимчасовий доступ до речей і документів». Як зазначено в ч.1 ст.159 цього Кодексу, тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої перебувають такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та в разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом вилучити їх (здійснити виїмку).

Згідно з частинами 1, 2 статті 160 КПК України слідчий має право звернутися з клопотанням, погодженим з прокурором, до слідчого судді для надання ним дозволу на тимчасовий доступ до документів, які містять охоронювану законом таємницю. У пункті 3 частини 1 статті 162 КПК України конкретизовано, що до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в документах, належать відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій.

У клопотанні слідчого поряд з іншими положеннями має бути зазначено про можливість використання як доказів відомостей, що містяться в документах. Також повинно бути вказано про неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за їх допомогою. Ці дані наводяться у разі подання клопотання про тимчасовий доступ до документів, які містять таємницю, що охороняється законом. Такими можуть бути, як вже з'ясовано, і документи, які містять відомості, що становлять таємницю вчинення нотаріальних дій.

Відповідно до частини 6 статті 163 КПК України слідчий суддя має постановити ухвалу про надання тимчасово-

го доступу до документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених ч. 5 цієї статті, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою таких документів.

Таким чином, гарантія охорони професійної таємниці, яка розглядається, полягає у тому, що лише за рішенням слідчого судді під час досудового розслідування слідчий, прокурор можуть отримати тимчасовий доступ до документів, які містять таємницю вчинення нотаріальних дій.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // *Голос України*. – 2012. – №№90-91.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // *Офіційний вісник України*. – 2012. – №37. – Ст.1371.
3. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – №39. – Ст. 383.
4. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань : наказ Генерального прокурора України №69 від 17 серпня 2012 р.
5. *Тертишник В.* Захист прав нотаріуса у сфері кримінального судочинства // *Мала енциклопедія нотаріуса*. – 2005. – №5. – С. 5-8.
6. *Баулін О. В., Поповченко О. І.* Нотаріус в кримінальному процесі України : [навч. посіб.]. – Луганськ, СПД Резніков В. С., 2011. – 180 с.
7. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» : чинне законодавство за станом на 16 серпня 2012 р. – К. : Алерта, 2012. – 48 с.
8. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності : Закон України від 6 вересня 2012 р. // *Офіційний вісник України*. – 2012. – №77. – Ст. 3096.